

İklim Değişimleri Konusuna Eskişehir Merkezli Tarihsel Bir Bakış: **1919 YILINDA ESKİŞEHİR'DE SICAKLIK, YAĞMUR VE RUTUBET**

Prof. Dr. Zafer KOYLU

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Bu çalışma günümüzde giderek önem kazanan küresel ısınmaya geçmişten Eskişehir merkezli bir bakış amacını taşımaktadır. Metin içerisindeki genel bilgiler, Eskişehir Fen Memuru Ferid Bey'in tuttuğu el yazısı (Osmanlıca) notlardan oluşan ve 16 Eylül 1920 yılında bir araya getirilen, "Eskişehir Livası'nın İklim, Tabakatü'l-arz, Nüfusu ve Ziraat Nokta-i Nazarından Tedkiki" isimli kaynaktan bu günkü dile aktarılarak oluşturulmuştur. Şu anda erişilmesi oldukça zor olan bu bilgilerin daha sonra dünyanın geçirdiği dönüşümler, iklim değişimleri, küresel ısınma vs. konularında çalışma yapacak olanlara da bir başlangıç noktası olabileceği düşüncesindeyiz. Bun-

dan sonraki kısımları Fen Memuru Ferit Bey'in notlarından aktaralım:

Eskişehir'in iklim yapısı ile ilgili elimizde eski zamanlara ait veriler olmasa da, 1916 yılından beri tutulan hayli dakik kayıtlar vardır. Aşağıdaki tabloda verilen değerler 1917, 1918, 1919 yıllarının ay bazında ortalama sıcaklık değerleridir. Bahsi geçen bilgiler var olan bu kayıtlardan alıntılanmıştır.

Önemli bir ayrıntı ise bu dönemlerde Sivrihisar ve Mihaliçcik'ta birer "Yağmur İstasyonu" olmasıdır.

ESKİŞEHİR	1917 Yılı Sıcaklık °C	1918 Yılı Sıcaklık °C	1919 Yılı Sıcaklık °C	1917-1918- 1919 Yılları Ortalaması
Kanûn-i Sâni (Ocak)	-	3,3	3,63	3,46
Şubat	4,2	-	4,76	4,48
Mart	8,8	-	9,58	9,19
Nisan	13,06	9,1	13,27	11,81
Mayıs	14,50	14,2	10,28	12,99
Haziran	16,9	17,1	16,24	16,74
Temmuz	20,8	19,0	19,92	19,90
Ağustos	21,0	18,11	18,89	19,33
Eylül	15,3	17,9	18,40	17,2
Teşrin-i Evvel (Ekim)	12,04	13,8	15,43	13,75
Teşrin-i Sâni (Kasım)	8,9	6,7	10,16	8,58
Kânun-i Evvel (Aralık)	2,4	-	9,76	6,08
Vasati (Ortalama)	12,50	12,51	2,52	11,95

Tablonun incelenmesinden anlaşıldığı üzere, Eskişehir ve çevresine sıcaklığın ilkbahardan itibaren artmaya başladığı, Temmuz ve Ağustos'a kadar devam ettiği, ve bazen Eylül'de bile aynı sıcaklığı koruduğu görülmektedir. Sıcaklık sanki bir düzen içerisinde devam ediyor gibi görünse de gerçekte öyle değildir. Bir gün ortalama

sıcaklık 12°C olduğu halde ertesi günü birden bire düşerek ederek beşten yukarı çıkmaz. Bununla beraber gece ile gündüzün sıcaklık dereceleri arasında büyük sıcaklık farklılıkları vardır. Kış sıcaklık dereceleri ile yaz sıcaklık dereceleri arasında da aynı benzerlikler mevcuttur.

Çeşitli uzmanlar tarafından yapılan “Dünya Yağmur Haritaları” nda yıllık 25 cm’den az yağmur yağan yerler **“Kıraç”**, 25-50 cm yağmur yağan yerler **“Yarım Kıraç”**, 50-70 santimetre yağmur yağan yerler **“Biraz Rutubet/Nem”** ve 70 santimetreden fazla yağmur yağan yerler **“Rutubet/Nemli”** olarak gösterildiğinden, **Eskişehir ikliminin yağan yağmur açısından “Yarım Kıraç” bölgelere dahil olduğu anlaşılmaktadır.** Bir hektara düşen bir milimetrelilik yağmur on bin litre suya karşılık olduğundan yıllık Eskişehir ve civarına düşen 434,6 milimetrelilik yağmur hektar başına 4 346 000 litre su etmektedir. Tabi bu miktar suyun yarısı birçok kullanım hatalarından dolayı ziyan olmaktadır.

Amerika(Utah)’da yapılan araştırmalara göre bir kilo buğday üretmek için 1048 kilo suya gereksinim vardır. Toprakta baki kalan suyun miktarı ise 2173 000 kilodur. Bu takdirde Eskişehir ve havalisinde bir hektar tarladan takriben 2068 kilo buğday kaldırılacak demektir.

Yağmurlu gün sayısı bu gün ile karşılaştırıldığında da durumun vahimliği ortaya çıkmaktadır. 1919 yılı ortalaması açısından bakıldığında sadece ilkbaharda (Mart-Nisan-Mayıs) 42 gün yağışlı geçmektedir. Buna Şubat ayı da eklenir-

se yağmurlu gün sayısı 63’e ulaşmaktadır. Yazın yağmurlu geçen 15 günde 50,7 milimetre ve sonbaharda yağmurlu geçen 19 günde 63,2 milimetre yağmur yağmıştır. Hâlbuki kışın 39 gün yağmurlu geçmiş ve 132,5 milimetre yağmur düşmüştür.

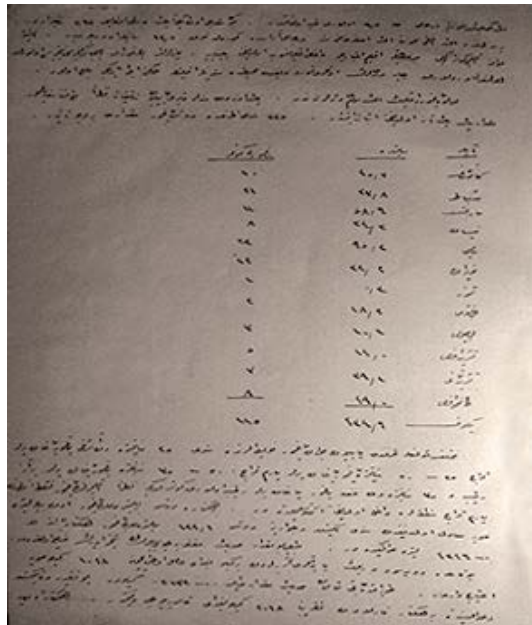
Yağmur mevsimi iki büyük devre göstermektedir. Biri ilkbahar olup 188,2 milimetre - 335 senesi yağmur vermiştir. Mezkûr mevsimde yağmurlu günlerin miktarı 42 gündür. Yazın yağmurlu geçen 15 günde 50,7 milimetre ve son baharda yağmurlu geçen 19 günde 63,2 milimetre yağmur düşmüştür. Halbuki kışın 39 gün yağmurlu geçen ve 132,5 milimetre yağmur düşmüştür. Yağmurlar şiddetli olarak yağarlar. Sağnak halinde ender olarak yağar ve bıraktığı su ehemmiyetli değildir. Mesela Mayıs’ta en çok yağmur yağdığı halde bir günde en çok kayd edilmiş yağmur nihayet 16,7 milimetredir ki hiçbir şey değildir.

Eskişehir’de yağmurlar aheste aheste yağmadığından toprağın uzun müddet nemli kalmasına yardım etmez. Bunun için toprağın humusu çabuk zayı olmakla beraber, toprağın ekilmesi dahi gecikir. Ancak, toprak oldukça killi olduğundan suyunu havanın kuraklığına rağmen zayı etmez.

Yağmur az olmakla beraber rutubet hayli çoktur.

335/1919 senesi kayıtlarına göre rutubet/nem aşağıdaki gibidir:

Aylar	Nispi rutubet %
Kanun-i Sani(Ocak)	84
Şubat	80
Mart	67
Nisan	60
Mayıs	73
Haziran	65
Temmuz	55
Ağustos	60
Eylül	59
Teşrin-i Evvel(Ekim)	60
Teşrin-i Sani(Kasım)	67
Kanun-ı Evvel(Aralık)	81

Gece gündüz rutubetleri arasındaki fark pek büyüktür. Bazı geceler rutubet yüzde yüzdür. Bazen de 1920 Haziranında olduğu gibi dokuz kadar iner, yapılan incelemelerden gecelerin ekseriyetle nemli ve gündüzlerin fevkalade kurak olduğu anlaşılmaktadır. Yağmurlarda olduğu gibi rutubet için karakteristik mevsim yoktur. Bu durum, yukarıdaki cetvelin incelenmesinden de anlaşılmaktadır. Çünkü geceler daima serin olduğundan rutubet her daim mevcuttur. Gece ile gündüz sıcaklık dereceleri arasındaki farkın yüksek olması gecelerin genellikle bulutsuz olmasını sağlamaktadır. Rutubetin yüksek olmasının bir avantajı ise bazı yerlerde kıraç mısırının mükemmel derecede yetişmesine olanak sağlamaktadır.

Sonuç olarak; Hava sıcaklıklarının artışı, karbondioksit oranının yükselmesi, buzulların erimesi, fırtınaların artması, kuraklık ve çölleşmenin artışı artık herkesin kabulleneceği netlikte iklim değişikliği gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Bilim adamları özellikle son 100 yılda sanayi devriminin tamamlanması, fosil yakıtlarının artması ve atmosfere salınan karbondioksit başta olmak üzere diğer sera gazların artışı nedeniyle sıcaklıkların artışını buzulların erimesini ve birçok meteorolojik ve hidrolojik anomalileri tespit etmiştir.¹ Yapılması gereken bilim adamlarının hazırladığı en kötü senaryolara göre tedbirleri almak ve bunları desteklemektir. Biz de bu çalışmada Eskişehir'in 1917, 1918 ve 1919 yıllarındaki hava sıcaklığı, yağmur ve nem değerlerini vererek değerlendirmeyi konuya duyarlı tüm okuyuculara ve iklim bilimcilere bırakıyoruz.

¹ [https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojiyegir.aspx?s=19#:~:text=Kaynaklar-,K%C3%BCresel%20Is%C4%B1nman%C4%B1n%20Etkileri%20ve%20%C4%B0klım%20De%C4%9Fİ%C5%9Fİklım%C4%9Fİ,70%2C%2071%2C72\).](https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojiyegir.aspx?s=19#:~:text=Kaynaklar-,K%C3%BCresel%20Is%C4%B1nman%C4%B1n%20Etkileri%20ve%20%C4%B0klım%20De%C4%9Fİ%C5%9Fİklım%C4%9Fİ,70%2C%2071%2C72).)